जैनग्रन्थरत्नाकरस्थं. ॐ पञ्चमं रत्नम्.

श्रीवीतरागाय नमः

श्रीसमन्तभद्राचार्यविरचिता

आप्तमीमांसा.

श्रीयुतलालारामदिगम्बरीयजैनेन

संशोधिता

सेयम्

मुम्बयीस्थ-जैनग्रन्थरत्नाकरकार्यालयस्याधिपतिना

कर्णाटकयन्त्रालये मुद्रयित्वा

प्रकाशिता.

प्रथमावृत्तिः

वीर सम्बत् २४३०, ईस्वी सन १९०४.

मूल्यम्— आणकद्वयम्.

No ...
Date ... 8/4/33

भूमिका.

जिस स्तोत्रको सुनकर पात्रकेशरी सरीखे भिन्नधर्मी नैयायिक दिग्गज विद्वान् तत्काल जैनमतावलम्बी हो गये और कुछ दिनमें जैन न्याय समुद्रमें अवगाहन करके जैनाचार्योंमें परम पूजनीय विद्यानन्दि नामके जैनाचार्य होकर उसी स्तोत्रके अष्टशती भाष्यपर भिन्नधर्मी नैयायिक विद्वानोंके गर्वको खर्व करनेकेलिये अष्टसहस्री नामकी आठ हजार श्लोकोंमें टीका रची और उस टीकापर लघुसमन्त भद्राचार्यने ५ हजार श्लोकोंमें पदभंजिका नामका टिप्पणिग्रन्थ बनाया. तथा जिस स्तोत्रपर न्याय केशरी भट्टालङ्कदेवने अष्टशती नामका भाष्य और सिद्धान्त-चक्रवर्ती वसुनन्दि आचार्यने १,००० श्लोकोंमें टीका रची है वह ही '**आप्त-मीमांसा**' नामका स्तोत्र जिसको **देवागमस्तोत्र** वा **देवागमन्याय** भी कहते हैं. आपके सन्मुख है.

पाठक महाशय! यह देवागमन्याय क्या है आप जानते हैं? यह कलिकाल-गणधरस्वरूप श्रीमत्समन्तभद्रस्वामीने तत्त्वार्थसूत्रपर ८४,००० श्लोकमयगन्धहस्त हमाभाष्य रचतेसमय जो मङ्गलाचरण किया था, वही मङ्गलाचरण उक्त नामोंसे प्रसिद्ध है. अब आपको विचार करना चाहिये कि, जिनके बनाये हुये १०५ श्लोकोंकी वा ११५ श्लोकोंकी इतनी गंभीरता है कि, बडी २ टीकायें बन गई. उनके रचे हुये महाभाष्यकी कितनी गंभीरता होगी? परन्तु खेद है कि, प्राचीन कालमें म्लेच्छराजाओंके अत्याचार और जैनविद्वेषी भिन्नधर्मी विद्वानोंके सदाचारसे जैनधर्मके लक्षावधि ग्रन्थ नष्ट होगये. उनमें उक्त गन्धहस्त महाभाष्य भी लुप्त हो गया. इस महाभाष्यका कोई भी मनुष्य पता लगाकर दर्शनमात्र करा देगा उसको मुम्बयीके श्रेष्ठिवर्य माणिकचन्द पानाचन्दजीने ५००) रु० तत्काल ही इनाम देनेका इस्तहार दिया है परन्तु उसके दर्शन कहां? वह तो महाभाष्य है. परन्तु वर्तमानमें टीकाओंके सिवाय इस स्तोत्रकी प्राप्ति भी प्रायः दुर्लभ है. इस कारण हमने इसको जहांतक बना कई प्राचीन प्रतियोंसे शुद्ध करवाके छपाया है. दृष्टिदोष वा अल्पज्ञतासे अशुद्ध छप गया हो तो पाठक महाशय क्षमापूर्वक इसकी टीकाओंसे शुद्ध कर लेवें.

मुम्बई,
ता० ८-६-१९०४ ईस्वी.

प्रकाशक.

ॐ

श्रीवीतरागाय नमः

श्रीमत्समन्तभद्रस्वामिविरचिता

आप्तमीमांसा.

देवागमनभोयानचामरादिविभूतयः ।
मायाविष्वपि दृश्यन्ते नातस्त्वमसि नो महान् ॥ १ ॥
अध्यात्मं बहिरप्येष विग्रहादिमहोदयः ।
दिव्यः सत्यो दिवौकःस्वप्यस्ति रागादिमत्सु सः ॥ २ ॥
तीर्थकृत्समयानां च परस्परविरोधतः ।
सर्वेषामाप्तता नास्ति कश्चिदेव भवेद्गुरुः ॥ ३ ॥
दोषावरणयोर्हानिर्निःशेषास्त्यतिशायनात् ।
क्वचिद्यथा स्वहेतुभ्यो बहिरन्तर्मलक्षयः ॥ ४ ॥
सूक्ष्मान्तरितदूरार्थाः प्रत्यक्षाः कस्यचिद्यथा ।
अनुमेयत्वतोऽग्न्यादिरिति सर्वज्ञसंस्थितिः ॥ ५ ॥
स त्वमेवासि निर्दोषो युक्तिशास्त्रविरोधिवाक् ।
अविरोधो यदिष्टन्ते प्रसिद्धेन न बाध्यते ॥ ६ ॥
त्वन्मतामृतबाह्यानां सर्वथैकान्तवादिनाम् ।
आप्ताभिमानदग्धानां स्वेष्टं दृष्टेन बाध्यते ॥ ७ ॥
कुशलाकुशलं कर्म परलोकश्च न क्वचित् ।
एकान्तग्रहरक्तेषु नाथ स्वपरवैरिषु ॥ ८ ॥

भावैकान्ते पदार्थानामभावानामपह्नवात् ।
सर्वात्मकमनाद्यन्तमस्वरूपमतावकम् ॥ ९ ॥
कार्य्यद्रव्यमनादि स्यात्प्रागभावस्य निह्नवे ।
प्रध्वंसस्य च धर्म्मस्य प्रच्यवेऽनन्ततां व्रजेत् ॥ १० ॥
सर्वात्मकं तदेकं स्यादन्यापोहव्यतिक्रमे ।
अन्यत्र समवायेन व्यपदिश्येत सर्वथा ॥ ११ ॥
अभावैकान्तपक्षेऽपि भावापह्नववादिनाम् ।
बोधवाक्यं प्रमाणं न केन साधनदूषणम् ॥ १२ ॥
विरोधान्नोभयैकात्म्यं स्याद्वादन्यायविद्विषाम् ।
अवाच्यतैकान्तेऽप्युक्तिर्नावाच्यमिति युज्यते ॥ १३ ॥
कथंचित्ते सदेवेष्टं कथंचिदसदेव तत् ।
तथोभयमवाच्यं च नययोगान्न सर्वथा ॥ १४ ॥
सदेव सर्वं को नेच्छेत्स्वरूपादिचतुष्टयात् ।
असदेव विपर्य्यासान्न चेन्न व्यवतिष्ठते ॥ १५ ॥
क्रमार्पितद्वयाद्वैतं सहावाच्यमशक्तितः ।
अवक्तव्योत्तराः शेषास्त्रयो भङ्गाः स्वहेततः ॥ १६ ॥
अस्तित्वं प्रतिषेध्येनाविनाभाव्येकधर्मिणि ।
विशेषणत्वात्साधर्म्यं यथाभेदविवक्षया ॥ १७ ॥
नास्तित्वं प्रतिषेध्येनाविनाभाव्येकधर्मिणि ।
विशेषणत्वाद्वैधर्म्यं यथाभेदविवक्षया ॥ १८ ॥
विधेयप्रतिषेध्यात्मा विशेष्यः शब्दगोचरः ।
साध्यधर्मो यथा हेतुरहेतुश्चाप्यपेक्षया ॥ १९ ॥

शेषभङ्गाश्च नेतव्या यथोक्तनययोगतः ।
न च कश्चिद्विरोधोऽस्ति मुनीन्द्र तव शासने ॥ २० ॥
एवं विधिनिषेधाभ्यामनवस्थितमर्थकृत् ।
नेति चेन्न यथा कार्य्यं बहिरन्तरुपाधिभिः ॥ २१ ॥
धर्म्मे धर्म्मेऽन्य एवार्थो धर्म्मिणोऽनन्तधर्मणः ।
अङ्गित्वेऽन्यतमान्तस्य शेषान्तानां तदङ्गता ॥ २२ ॥
एकानेकविकल्पादावुत्तरत्रापि योजयेत् ।
प्रक्रियां भङ्गिनीमेनां नयैर्नयविशारदः ॥ २३ ॥

इति प्रथमः परिच्छेदः ।

अद्वैतैकान्तपक्षेऽपि दृष्टो भेदो विरुध्यते ।
कारकाणां क्रियायाश्च नैकं स्वस्मात्प्रजायते ॥ २४ ॥
कर्मद्वैतं फलद्वैतं लोकद्वैतं च नो भवेत्
विद्याविद्याद्वयं न स्याद्बन्धमोक्षद्वयं तथा ॥ २५ ॥
हेतोरद्वैतसिद्धिश्चेद्वैतं स्याद्धेतुसाध्ययोः ।
हेतुना चेद्विना सिद्धिर्द्वैतं वाङ्मात्रतो न किम् ॥ २६ ॥
अद्वैतं न विनाद्वैतादहेतुरिव हेतुना ।
सञ्ज्ञिनः प्रतिषेधो न प्रतिषेध्यादृते क्वचित् ॥ २७ ॥
पृथक्त्वैकान्तपक्षेऽपि पृथक्त्वादपृथक्तु तौ ।
पृथक्त्वेन पृथक्त्वं स्यादनेकस्थो ह्यसौ गुणः ॥ २८ ॥
सन्तानः समुदायश्च साधर्म्यं च निरङ्कुशः ।
प्रेत्यभावश्च तत्सर्वं न स्यादेकत्वनिह्नवे ॥ २९ ॥

सदात्मना च भिन्नं चेज्ज्ञानं ज्ञेयाद्विधाप्यसत् ।
ज्ञानाभावे कथं ज्ञेयं बहिरन्तश्च ते द्विषाम् ॥ ३० ॥
सामान्यार्था गिरोऽन्येषां विशेषोऽनाभिलप्यते ।
सामान्याभावतस्तेषां मृषैव सकला गिरः ॥ ३१ ॥
विरोधान्नोभयैकात्म्यं स्याद्वादन्यायविद्विषाम् ।
अवाच्यतैकान्तेऽप्युक्तिर्नावाच्यमिति युज्यते ॥३२॥
अनपेक्षे पृथक्त्वैक्ये ह्यवस्तुद्वयहेतुतः ।
तदेवैक्यं[1] पृथक्त्वं च स्वभेदैः साधनं यथा ॥ ३३ ॥
सत्सामान्यात्तु सर्वैक्यं पृथग्द्रव्यादिभेदतः ।
भेदाभेदविवक्षायामसाधारणहेतुवत् ॥ ३४ ॥
विवक्षा चाविवक्षा च विशेष्येऽनन्तधर्मिणि ।
सतो विशेषणस्यात्र नासतस्तैस्तथार्थिभिः ॥ ३५ ॥
प्रमाणगोचरौ सन्तौ भेदाभेदौ न संवृतिः ।
तावेकत्राविरुद्धौ ते गुणमुख्यविवक्षया ॥ ३६ ॥

इति द्वितीयः परिच्छेदः ।

नित्यत्वैकान्तपक्षेऽपि विक्रिया नोपपद्यते ।
प्रागेव कारकाभावः क्व प्रमाणं क्व तत्फलम् ॥ ३७ ॥
प्रमाणकारकैर्व्यक्तं व्यक्तं चेदिन्द्रियार्थवत् ।
ते च नित्येऽविकार्य्यं किं साधोस्ते शासनाद्बहिः ॥३८॥
यदि सत्सर्वथा कार्य्यं पुंवन्नोत्पत्तुमर्हति ।
परिणामप्रक्लृप्तिश्च नित्यत्वैकान्तबाधिनी ॥ ३९ ॥

---

१ तदैवैक्यं इत्यपि पाठः

पुण्यपापक्रिया न स्यात्प्रेत्यभावः फलं कुतः ।
बन्धमोक्षौ च तेषां न येषां त्वं नासि नायकः ॥ ४० ॥
क्षणिकैकान्तपक्षेऽपि प्रेत्यभावाद्यसम्भवः ।
प्रत्यभिज्ञाद्यभावान्न कार्य्यारम्भः कुतः फलम् ॥ ४१ ॥
यद्यसत्सर्वथा कार्य्यं तन्माजनि खपुष्पवत् ।
नोपादाननियामोऽभून्माश्वासः कार्य्यजन्मनि ॥ ४२ ॥
न हेतुफलभावादिरन्यभावादनन्वयात् ।
सन्तानान्तरवन्नैकसान्तानस्तद्वतः पृथक् ॥ ४३ ॥
अन्येष्वनन्यशब्दोऽयं संवृतिर्न मृषा कथम् ।
मुख्यार्थः संवृतिर्न स्याद्विना मुख्यान्न संवृतिः ॥ ४४ ॥
चतुःकोटेर्विकल्पस्य सर्वान्तेषूक्तचयोगतः ।
तत्त्वान्यत्वमवाच्यं चेत्तयोः सन्तानतद्वतोः ॥ ४५ ॥
अवक्तव्यचतुःकोटिविकल्पोऽपि न कथ्यताम् ।
असर्वान्तमवस्तुस्यादविशेष्यविशेषणम् ॥ ४६ ॥
द्रव्याद्यन्तरभावेन निषेधः संज्ञिनः सतः ।
असद्भेदो न भावस्तु स्थानं विधिनिषेधयोः ॥ ४७ ॥
अवस्त्वनभिलाप्यं स्यात्सर्वान्तैः परिवर्जितम् ।
वस्त्वेवावस्तुतां याति प्रक्रियाया विपर्य्ययात् ॥ ४८ ॥
सर्वान्ताश्चेदवक्तव्यास्तेषां किं वचनं पुनः ।
संवृतिश्चेन्मृषैवैषा परमार्थविपर्य्ययात् ॥ ४९ ॥
अशक्यत्वादवाच्यं किमभावात्किमबोधतः ।
आद्यन्तोक्तिद्वयं न स्यात्किं व्याजेनोच्यतां स्फुटम् ॥५०॥

हिनस्त्यनभिसंधातृ न हिनस्त्यभिसन्धिमत् ।
बध्यते तद्द्वयापेतं चित्तं बद्धं न मुच्यते ॥ ५१ ॥
अहेतुकत्वान्नाशस्य हिंसाहेतुर्न हिंसकः ।
चित्तसन्ततिनाशश्च मोक्षो नाष्टाङ्गहेतुकः ॥ ५२ ॥
विरूपकार्य्यारम्भाय यदि हेतुसमागमः ।
आश्रयिभ्यामनन्योऽसावविशेषादयुक्तवत् ॥ ५३ ॥
स्कन्धसन्ततयश्चैव संवृतित्वादसंस्कृताः ।
स्थित्युत्पत्तिव्ययास्तेषां न स्युः खरविषाणवत् ॥ ५४ ॥

विरोधान्नोभयैकात्म्यं स्याद्वादन्यायविद्विषाम् ।
अवाच्यतैकान्तेऽप्युक्तिर्नावाच्यमिति युज्यते ॥५५॥

नित्यं तत्प्रत्यभिज्ञानान्नाकस्मात्तदविच्छिदा ।
क्षणिकं कालभेदात्ते बुद्ध्यसञ्चरदोषतः ॥ ५६ ॥
न सामान्यात्मनोदेति न व्येति व्यक्तमन्वयात् ।
व्येत्युदेति विशेषात्ते सहैकत्रोदयादिसत् ॥ ५७ ॥
कार्य्योत्पादक्षयो हेतोर्नियमाल्लक्षणात्पृथक् ।
न तौ जात्याद्यवस्थानादनपेक्षा खपुष्पवत् ॥ ५८ ॥
घटमौलिसुवर्णार्थी नाशोत्पादस्थितिष्वयम् ।
शोकप्रमोदमाध्यस्थ्यं जनो याति सहेतुकम् ॥ ५९ ॥
पयोव्रतो न दध्यत्ति न पयोऽत्ति दधिव्रतः ।
अगोरसव्रतो नोभे तस्मात्तत्त्वं त्रयात्मकम् ॥ ६० ॥

इति तृतीयः परिच्छेदः ।

कार्य्यकारणनानात्वं गुणगुण्यन्यतापि च ।
सामान्यतद्वदन्यत्वं चैकान्तेन यदीष्यते ॥ ६१ ॥
एकस्यानेकवृत्तिर्न भागाभावाद्बहूनि वा ।
भागित्वाद्वास्य नैकत्वं दोषो वृत्तेरनार्हते ॥ ६२ ॥
देशकालविशेषेऽपि स्याद्वृत्तिर्युतसिद्धिवत् ।
समानदेशता न स्यान्मूर्त्तिकारणकार्य्ययोः ॥ ६३ ॥
आश्रयाश्रयिभावान्न स्वातन्त्र्यं समवायिनाम् ।
इत्ययुक्तः स सम्बन्धो न युक्तः समवायिभिः ॥ ६४ ॥
सामान्यं समवायश्चाप्येकैकत्र समाप्तितः ।
अन्तरेणाश्रयं न स्यान्नाशोत्पादिषु को विधिः ॥ ६५ ॥
सर्वथा न हि सम्बन्धः सामान्यसमवाययोः ।
ताभ्यामर्थो न सम्बन्धस्तानि त्रीणि खपुष्पवत् ॥६६॥
अनन्यतैकान्तेऽणूनां सङ्घातेऽपि विभागवत् ।
असंहतत्वं स्याद्भूतचतुष्कं भ्रान्तिरेव सा ॥ ६७ ॥
कार्य्यभ्रान्तेरणुभ्रान्तिः कार्य्यलिङ्गं हि कारणम् ।
उभयाभावतस्तत्स्थं गुणजातीतरच्च न ॥ ६८ ॥
एकत्वेऽन्यतराभावः शेषाभावो विना भुवः ।
द्वित्वसंख्याविरोधश्च संवृतिश्चेन्मृषैव सा ॥ ६९ ॥
विरोधान्नोभयैकात्म्यं स्याद्वादन्यायविद्विषाम् ।
अवाच्यतैकान्तेऽप्युक्तिर्नावाच्यमिति युज्यते ॥७०॥
द्रव्यपर्य्याययोरैक्यं तयोरव्यतिरेकतः ।
परिणामविशेषाच्च शक्तिमच्छक्तिभावतः ॥ ७१ ॥

संज्ञासंख्याविशेषाच्च स्वलक्षणविशेषतः ।
प्रयोजनादिभेदाच्च तन्नानात्वं न सर्वथा ॥ ७२ ॥

इति चतुर्थः परिच्छेदः ।

यद्यापेक्षिकसिद्धिः स्यान्न द्वयं व्यवतिष्ठते ।
अनापेक्षिकसिद्धौ च न सामान्यविशेषता ॥ ७३ ॥
विरोधान्नोभयैकात्म्यं स्याद्वादन्यायविद्विषाम् ।
अवाच्यतैकान्तेऽप्युक्तिर्नावाच्यमिति युज्यते ॥७४॥
धर्मधर्म्यविनाभावः सिध्यत्यन्योन्यवीक्षया ।
न स्वरूपं स्वतो ह्येतत् कारकज्ञापकाङ्गवत् ॥ ७५ ॥

इति पञ्चमः परिच्छेदः ।

सिद्धं चेद्धेतुतः सर्वं न प्रत्यक्षादितो गतिः ।
सिद्धं चेदागमात्सर्वं विरुद्धार्थमतान्यपि ॥ ७६ ॥
विरोधान्नोभयैकात्म्यं स्याद्वादन्यायविद्विषाम् ।
अवाच्यतैकान्तेऽप्युक्तिर्नावाच्यमिति युज्यते ॥७७॥
वक्तर्यनाप्ते यद्धेतोः साध्यं तद्धेतुसाधितम् ।
आप्ते वक्तरि तद्वाक्यात्साध्यमागमसाधितम् ॥ ७८ ॥

इति षष्ठः परिच्छेदः ।

अन्तरङ्गार्थतैकान्ते बुद्धिवाक्यं मृषाखिलम् ।
प्रमाणाभासमेवातस्तत्प्रमाणादृते कथम् ॥ ७९ ॥
साध्यसाधनविज्ञप्तेर्यदि विज्ञप्तिमात्रता ।
न साध्यं न च हेतुश्च प्रतिज्ञाहेतुदोषतः ॥ ८० ॥

बहिरङ्गार्थतैकान्ते प्रमाणाभासनिह्नवात् ।
सर्वेषां कार्य्यसिद्धिः स्याद्विरुद्धार्थाभिधायिनाम् ॥ ८१ ॥

विरोधान्नोभयैकात्म्यं स्याद्वादन्यायविद्विषाम् ।
अवाच्यतैकान्तेऽप्युक्तिर्नावाच्यमिति युज्यते ॥८२॥

भावप्रमेयापेक्षायां प्रमाणाभासनिह्नवः ।
बहिः प्रमेयापेक्षायां प्रमाणं तन्निभं च ते ॥ ८३ ॥

जीवशब्दः स बाह्यार्थः संज्ञात्वाद्धेतुशब्दवत् ।
मायादिभ्रान्तिसंज्ञाश्च मायाद्यैः स्वैः प्रमोक्तिवत् ॥ ८४॥

बुद्धिशब्दार्थसंज्ञास्तास्तिस्रो बुद्ध्यादिवाचिकाः ।
तुल्या बुद्ध्यादिबोधाश्च त्रयस्तत्प्रतिबिम्बकाः ॥ ८५ ॥

वक्तृश्रोतृप्रमातॄणां बोधवाक्यप्रमाः पृथक् ।
भ्रान्तावेव प्रमाभ्रान्तौ बाह्यार्थौ तादृशेतरौ ॥ ८६ ॥

बुद्धिशब्दप्रमाणत्वं बाह्यार्थे सति नासति ।
सत्यानृतव्यवस्थेयं युज्यतेऽर्थाप्तचनाप्तिषु ॥ ८७ ॥

इति सप्तमः परिच्छेदः ।

दैवादेवार्थसिद्धिश्चेद्दैवं पौरुषतः कथम् ।
दैवतश्चेदनिर्मोक्षः पौरुषं निष्फलं भवेत् ॥ ८८ ॥

पौरुषादेव सिद्धिश्चेत्पौरुषं दैवतः कथम् ।
पौरुषाच्चेदमोघं स्यात्सर्वप्राणिषु पौरुषम् ॥ ८९ ॥

विरोधान्नोभयैकात्म्यं स्याद्वादन्यायविद्विषाम् ।
अवाच्यतैकान्तेऽप्युक्तिर्नावाच्यमिति युज्यते ॥९०॥

अनुद्धिपूर्वापेक्षायामिष्टानिष्टं स्वदैवतः ।
बुद्धिपूर्वव्यपेक्षायामिष्टानिष्टाः स्वपौरुषात् ॥ ९१ ॥

इत्यष्टमः परिच्छेदः ।

पापं ध्रुवं परे दुःखात्पुण्यं च सुखतो यदि ।
अचेतनाकषायौ च बध्येयातां निमित्ततः ॥ ९२ ॥
पुण्यं ध्रुवं स्वतो दुःखात्पापं च सुखतो यदि ।
वीतरागो मुनिर्विद्वाँस्ताभ्यां युंज्यान्निमित्ततः ॥ ९३ ॥
विरोधान्नोभयैकात्म्यं स्याद्वादन्यायविद्विषाम् ।
अवाच्यतैकान्तेऽप्युक्तिर्नावाच्यमिति युज्यते ॥९४॥
विशुद्धिसंक्लेशाङ्गं चेत्स्वपरस्थं सुखासुखम् ।
पुण्यपापास्रवो युक्तो न चेद्व्यर्थस्तवार्हतः ॥ ९५ ॥

इति नवमः परिच्छेदः ।

अज्ञानाच्चेद्ध्रुवो बन्धो ज्ञेयानन्त्यान्नकेवली ।
ज्ञानस्तोकाद्विमोक्षश्चेदज्ञानाद्बहुतोऽन्यथा ॥ ९६ ॥
विरोधान्नोभयैकात्म्यं स्याद्वादन्यायविद्विषाम् ।
अवाच्यतैकान्तेऽप्युक्तिर्नावाच्यमिति युज्यते ॥९७॥
अज्ञानान्मोहिनो बन्धो नाज्ञानाद्वीतमोहतः ।
ज्ञानस्तोकाच्च मोक्षः स्यादमोहान्मोहिनोऽन्यथा ॥ ९८ ॥
कामादिप्रभवश्चित्रः कर्म्मबन्धानुरूपतः ।
तच्च कर्म्मस्वहेतुभ्यो जीवास्ते शुद्ध्यशुद्धितः ॥ ९९ ॥
शुद्ध्यशुद्धी पुनः शक्ती ते पाक्यापाक्यशक्तिवत् ।
साद्यनादी तयोर्व्यक्ती स्वभावोऽतर्कगोचरः ॥ १०० ॥

तत्त्वज्ञानं प्रमाणं ते युगपत्सर्वभासनम् ।
क्रमभावि च यज्ज्ञानं स्याद्वादनयसंस्कृतम् ॥ १०१ ॥
उपेक्षाफलमाद्यस्य शेषः स्यादानहानधीः ।
पूर्वा वा ज्ञाननाशो वा सर्वस्यास्य स्वगोचरे ॥ १०२ ॥
वाक्येष्वनेकान्तद्योति गम्यं प्रति विशेषणम् ।
स्यान्निपातोऽर्थयोगित्वात्तव केवलिनामपि ॥ १०३ ॥
स्याद्वादः सर्वथैकान्तत्यागात्किं वृत्तचिद्विधिः ।
सप्तभङ्गनयापेक्षो हेयादेयविशेषकः ॥ १०४ ॥
स्याद्वादकेवलज्ञाने सर्वतत्त्वप्रकाशने ।
भेदः साक्षादसाक्षाच्च ह्यवस्त्वन्यतमं भवेत् ॥ १०५ ॥
सधर्म्मणैव साध्यस्य साधर्म्यादविरोधतः ।
स्याद्वादप्रविभक्तार्थविशेषव्यञ्जको नयः ॥ १०६ ॥
नयोपनयैकान्तानां त्रिकालानां समुच्चयः ।
अविभ्राड्भावसम्बन्धो द्रव्यमेकमनेकधा ॥ १०७ ॥
मिथ्यासमूहो मिथ्याचेन्न मिथ्यैकान्ततास्ति नः ।
निरपेक्षा नया मिथ्या सापेक्षा वस्तु तेतोऽर्थकृत् ॥ १०८ ॥
नियम्यतेऽर्थो वाक्येन विधिना वारणेन वा ।
तथान्यथा च सोऽवश्यमविशेष्यत्वमन्यथा ॥ १०९ ॥
तदतद्वस्तुवागेषा तदेवेत्यनुशासती ।
न सत्या स्यान्मृषावाक्यैः कथं तत्त्वार्थदेशना ॥ ११० ॥
वाक्स्वभावोऽन्यवागर्थप्रतिषेधनिरङ्कुशः ।
आह च स्वार्थसामान्यं तादृग्वाच्यं खपुष्पवत् ॥ १११ ॥

सामान्यवाग्विशेषे चेन्न शब्दार्थो मृषा हि सा ।
अभिप्रेतविशेषाप्तेः स्यात्कारः सत्यलाञ्छितः ॥ ११२ ॥
विधेयमीप्सितार्थाङ्गप्रतिषेध्याविरोधि यत् ।
तथैवादेयहेयत्वमिति स्याद्वादसंस्थितिः ॥ ११३ ॥
इतीयमाप्तमीमांसा विहिता हितमिच्छताम् ।
सम्यग्मिथ्योपदेशार्थविशेषप्रतिपत्तये ॥ ११४ ॥
जयति जगति क्लेशावेशप्रपञ्चहिमांशुमान्
विहितविषमैकान्तध्वान्तप्रमाणनयांशुमान् ।
यतिपतिरजो यस्याधृष्यान्मताम्बुनिधेर्लवात्
स्वमतमतयस्तीर्थ्या नानापरे समुपासते ॥ ११५ ॥

इति दशमः परिच्छेदः ।

समाप्ता.

प्राप्तव्यजैनन्यायदर्शनग्रन्थाः ।

तत्त्वार्थसूत्रं पूज्यपादकृतसर्वार्थसिद्धिटीकया सहितम्	२॥)
न्यायदीपिका धर्मभूषणयतिविरचिता	।॥)
प्रमेयरत्नमाला (परीक्षामुखटीका) अनन्तवीर्याचार्यविरचिता ...	॥)
आप्तपरीक्षा श्रीविद्यानन्दस्वामिना विरचिता	≈)
सप्तभङ्गितरङ्गिणी-विमलदासविरचिता	॥≈)
सप्तभङ्गितरङ्गिणी-श्रीयुतपण्डितठाकुरप्रसादशर्मणा विरचितया भाषाटीकया सहिता	१)
स्याद्वादमञ्जरी हेमचन्द्राचार्यविरचिता	२)
स्वामिकार्तिकेयानुप्रेक्षा सस्कृतच्छाया भाषाटीकासहिता च ...	१॥)

जैनकाव्यालङ्कारग्रन्थाः ।

यशस्तिलकचम्पूः सोमदेवविरचिता सटीका पूर्वार्द्धो (महाकाव्यम्)	३॥।)
द्विसन्धानकाव्य (राघवपाण्डवीय) महाकविधनञ्जयविरचित सटीकम् (महाकाव्यम्)	१॥)
धर्मशर्माभ्युदयं भट्टारहरिचन्द्रविरचितं मूलम् (महाकाव्यम्) ...	१)
जीवन्धरचम्पूः ,, ,, (,,) ...	१॥)
चन्द्रप्रभचरित वीरनन्दिविरचित मूल ... (महाकाव्यं) ...	।॥)
नेमनिर्वाणकाव्य वाग्भट्टाचार्यविरचित मूलम् (,,) ...	॥≈)
प्राकृतपिङ्गलसूत्राणि वाग्भट्टाचार्यविरचितानि सटीकानि ...	१॥।)
वाग्भट्टालङ्कारः सटीकः ,, (अलङ्कारः) ...	॥)
काव्यानुशासन सटीकम् ,, (,,) ...	।≈)
गद्यचिंतामणिर्वादीभसिंहसूरिविरचिता	२)
क्षत्रचूडामणिकाव्यम् ,, (सटिप्पणम्) ...	१)

पता—**पन्नालाल जैन, व्यवस्थापक—**
जैनग्रन्थरत्नाकरकार्यालय,
पो० गिरगांव—बम्बई.